

УДК 378.147 Т

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.79.2.16>

В. М. Швидун

ORCID ID: 0000-0002-5450-9043

кандидат педагогічних наук, доцент,
директор

Навчально-наукового інституту педагогіки

КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»

Л. Т. Швидун

ORCID ID: 0000-0002-7286-8103

старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти

КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Авторами зроблено спробу дослідити феномен моніторингу як інформаційної бази для супроводу реформи Нової української школи, з'ясувати потенціал та певні проблеми сучасної модернізації системи загальної середньої освіти на прикладі конкретного моніторингового дослідження. Увагу акцентовано на тому, що моніторинг має стати інструментом для створення інформаційної бази, розглядатися як комплекс процедур спостереження, оцінювання, перетворень керованого об'єкта і спрямування цих перетворень на досягнення заданих параметрів його розвитку.

На думку авторів, для вирішення серйозних проблем у плані проведення моніторингових досліджень доцільно здійснити перехід від моделей моніторингу, що передбачають лише вивчення результату і порівняння його з результатами інших респондентів дослідження, підвищити рівень культури проведення моніторингових досліджень, академічної доброчесності. І, головне, моніторингові дослідження не мають бути самоціллю, ними мають користуватися ті, кого вони стосуються.

Чільне місце в статті відводиться ролі вчителя в забезпеченні освітнього процесу, адже він є головною дією особою в реалізації освітніх реформ. На основі досліджень зроблено висновок, що модернізація системи загальної середньої освіти потребує оновлення не лише освітнього простору або змісту освіти, а насамперед трансформації ролі самого педагога.

Охарактеризовано чотири рівні готовності вчителя до здійснення моніторингу якості освіти: елементарний, репродуктивний, продуктивний та творчий. Проаналізовано результати опитування освітян, що проводилося працівниками комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради» в рамках обласного моніторингового дослідження щодо ставлення педагогів до впровадження змін у систему загальної середньої освіти.

Констатовано, що в умовах оновлення національної системи освіти розбудови Нової української школи феномен моніторингу якості освіти є як ніколи актуальним та ефективним інструментом для супроводу освітньої реформи.

Розкрито роль та значення моніторингу якості освіти на рівні закладу загальної середньої освіти: наукове обґрунтування найбільш раціональних шляхів підвищення ефективності і результативності роботи шкільного колективу, свідоме формування власних пріоритетів у контексті національних і місцевих завдань, високий ступінь відповідальності та можливості автономії професійної діяльності, всебічний розвиток освітнього закладу.

Ключові слова: моніторинг, Нова українська школа, реформування, заклад загальної середньої освіти, вчитель, національна система моніторингу.

Постановка проблеми. Сучасний стан вітчизняної освіти характеризується реформуванням умов та змісту освітнього процесу, подальшим впровадженням принципів Нової української школи, високим рівнем інноваційної діяльності, появою великої кількості нових освітніх технологій та програм. Це певним чином визначатиме майбутній інтелектуальний потенціал України, її економічний і політичний розвиток, сприятиме формуванню позитивного іміджу та авторитету на міжнародній арені, забезпечить конкурентоздатність та самостійність.

Але для розвитку освітньої галузі (як і будь-якої іншої) необхідно мати об'єктивну та актуальну інформацію щодо її якості, що полягає в досягненні високого ступеня відповідності надання освітніх послуг запитам суспільства. Проблема нині ще більше загострилася у зв'язку із системним оновленням загальної середньої освіти. Зміни – це завжди важкий процес. Виникла необхідність не просто в отриманні інформації, а у створенні широкої об'єктивної інформаційної бази.

Вважаємо, що інструментом для створення такої бази може стати освітній моніторинг, адже

його основне призначення – надання надійної, оперативної та ґрунтовної інформації щодо досягнутого стану освітньої системи, а також виявлення сутності і причин виникнення проблем у цій сфері, ступеня впливу зовнішніх чинників на перебіг процесів та просування освітніх реформ тощо.

Однак доводиться констатувати, що національна система моніторингу лише почала оформлюватися, проходячи складний процес становлення майже з «нульової точки», яку ще 2011 року на підставі комплексного аналізу двадцятирічного досвіду проведення моніторингів із часу здобуття Україною незалежності зафіксували експерти [2, с. 14].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуваній проблемі нині приділяється належна увага. Зокрема, питання моніторингу розглядали Г. Дмитренко, Г. Єльнікова, К. Крутій, О. Ляшенко, О. Локшина, Т. Лукіна, О. Майоров, Д. Матрос, З. Рябова, С. Подмазін, М. Поташник, О. Севрук, С. Шишов, О. Юніна, Т. Вакуленко та ін. В їхніх роботах розкрито суть освітнього моніторингу, його відмінність від традиційного контролю; висвітлено технології проведення моніторингових процедур, розробки та використання інструментарію для відстеження якості освітніх процесів.

Зазначаючи значний доробок науковців у дослідження моніторингу в системі освіти, вважаємо за доцільне продовжити аналіз позитивних і негативних тенденцій організації та проведення досліджень саме в закладах загальної середньої освіти та запропонувати авторське бачення найбільш раціональних шляхів підвищення ефективності і результативності роботи шкільного колективу.

Мета статті. Головною метою роботи є спроба дослідити феномен моніторингу як інформаційної бази для супроводу реформи Нової української школи, через приклад конкретного моніторингового дослідження з'ясувати потенціал та певні проблеми сучасної модернізації системи загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. Зміст поняття «моніторинг якості освіти» розкривається в Законі України «Про освіту» як система послідовних і систематичних заходів, що здійснюються з метою виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти в країні, на окремих територіях, у закладах освіти (інших суб'єктах освітньої діяльності), встановлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності її заявленим цілям, а також оцінювання ступеня, напряму і причин відхилень від цілей [2]. Питання поняттєвого обсягу терміна «моніторинг якості освіти» належить до складних, і, хоча в Законі України «Про освіту» запропоновано законодавче визначення цієї категорії, дослідники слушно наголошують, що поширені в українському науковому середовищі та серед практиків погляди на сутність тих чи інших тлумачень таких понять, як «якість освіти», «моніторинг

якості освіти» та ін., характеризуються розмаїттям, а отже, мають бути предметом окремого дослідження та широких дискусій у фаховому середовищі та громадянському суспільстві [3, с. 13].

Часто цей термін ототожнюється з такими поняттями, як «контроль», «тестування», «перевірка», «анкетування», «статистика», що приводить до викривлення результатів моніторингового дослідження або неправильного їх трактування. Таку ситуацію, на наш погляд, з однієї сторони, можна пояснити небажанням змінюватися та змінювати уявлення про якість освіти, яке ще з радянських часів здебільшого зводилося до визначення рівня знань, умінь і навичок учнів, що виражався відсотком успішності.

З іншої сторони, відсутність цілісної національної системи моніторингу на всіх рівнях освіти також не сприяє вирішенню проблеми. Хоча варто зазначити, що перші кроки в цьому напрямі державою зроблено. Зокрема, в Україні створена нормативно-правова база, що дає змогу здійснювати моніторингові дослідження на всіх рівнях освіти. Також питання використання моніторингових досліджень досить широко висвітлені в науково-педагогічній літературі.

Ми поділяємо думку Г. Єльнікової, яка розглядає моніторинг як комплекс процедур спостереження, оцінювання, перетворень керованого об'єкта і спрямування цих перетворень на досягнення заданих параметрів його розвитку [1, с. 23].

Для вирішення серйозних проблем у плані проведення моніторингових досліджень доцільно здійснити перехід від моделей моніторингу, що передбачають лише вивчення результату і порівняння його з результатами інших респондентів дослідження, підвищити рівень культури проведення моніторингових досліджень, академічної доброчесності. І, головне, моніторингові дослідження не мають бути самоціллю, ними мають користуватися ті, кого вони стосуються.

Головною дієвою особою в реалізації освітніх реформ є вчитель, тому модернізація системи загальної середньої освіти потребує оновлення не лише освітнього простору або змісту освіти, насамперед це трансформація ролі самого педагога.

Науковці виділяють чотири рівні готовності вчителя до здійснення моніторингу якості освіти: елементарний, репродуктивний, продуктивний та творчий. Коротко розкриємо суть кожного рівня.

Елементарний рівень сформованості у вчителів готовності до здійснення моніторингу якості освіти – це рівень, за якого вони байдуже ставляться до моніторингових досліджень, сумніваються в доцільності їх проведення, не знають сутності моніторингу, не розуміють його значення для освітнього процесу, самостійно не беруть участі у проведенні моніторингу, не мають досвіду та навичок його організації.

При репродуктивному рівні готовності до здійснення моніторингових досліджень педагога не надають належну увагу цьому виду діяльності, сприймають їх як такі, що не відіграють суттєвої ролі в освітньому процесі, мотиваційна сфера характеризується зовнішньою мотивацією, спричиненою необхідністю виконувати розпорядження щодо проведення моніторингу; вчителі мають посередні знання з методики його організації, незначний досвід проведення з використанням готового інструментарію.

Продуктивний рівень характеризується позитивним ставленням до моніторингу, він усвідомлюється як необхідна складова частина професійно-педагогічної діяльності; педагоги обізнані з методикою організації та проведення моніторингу, систематично беруть участь у проведенні моніторингових досліджень.

Творчий рівень готовності вчителів до моніторингу характеризується активним ставленням учителів до цієї діяльності; наявна внутрішня потреба у здійсненні моніторингу, мотиваційна сфера передбачає творчість у його організації.

Від рівня готовності вчителів до здійснення моніторингу залежать ефективність виконання цієї процедури, конструктивність подальших рішень на рівні вчителя, учня, класу, навчального закладу [4, с. 136].

Тому проаналізуємо деякі результати опитування освітян, що проводилося працівниками комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради» в рамках обласного моніторингового дослідження щодо ставлення педагогів до впровадження змін у систему загальної середньої освіти.

72% респондентів із числа шкільних учителів зазначили, що вони готові до інновацій у змісті освіти і формах навчання. Освітяни зазначають, що партнерство школи та родини – запорука розвитку особистості. Діалог і багатостороння комунікація між учнями, вчителем та батьками змінить односторонню авторитарну комунікацію «вчитель-учень». Гуманізація, демократизація освітнього процесу, підвищення статусу вчителя в суспільстві впливають на плідну співпрацю всіх учасників освітнього процесу на засадах довіри й поваги.

За результатами опитування найбільше схвалення отримали такі ідеї: «впровадження компетентнісного підходу» (73%), «впровадження педагогіки партнерства між здобувачем освіти, вчителем і батьками» (52%), «наскрізний процес виховання, який формує цінності», орієнтація на потреби дитини в освітньому процесі, «дитиноцентризм» (39%).

Опитані педагоги зазначають, що найважливішими характеристиками сучасного керівника закладу загальної середньої освіти є:

– вміння управляти школою як соціальною системою через залучення широкого загалу педагогічної громадськості, батьків, громадських організацій (70%);

– створення в колективі атмосфери співробітництва (68,5%);

– спрямування діяльності на ефективну реалізацію цілісної концепції розвитку закладу освіти (60,1%);

– володіння технологією маркетингу в освіті (37,6%);

– здатність до оперативного реагування на вимоги часу, що окреслюються в процесі суспільної трансформації (36%).

На думку вчителів, суттєвими чинниками щодо їх стимулювання до реалізації змін в освіті можуть бути:

– суттєве покращення матеріально-технічного оснащення закладів освіти (78%);

– суттєве підвищення заробітної плати (70%);

– зміна соціального статусу вчителя (63%);

– комплекс заходів щодо підвищення соціальної захищеності (51%).

Для ефективної реалізації змін в освіті педагога потребують методичної допомоги насамперед із питань «Психологія групової динаміки» (50%), «Залучення до побудови індивідуальної траєкторії учня батьків» (44%), «Оцінювання ризиків та прийняття рішень» (35%).

Позитивними змінами вчителі, незалежно від місця розташування освітнього закладу, назвали запровадження інтегрованих курсів, можливість вибору програм та підручників, створення освітніх осередків, свободу творчості, свободу вибору методів та прийомів навчання, можливість експериментувати, партнерство між батьками, вчителями та здобувачами знань.

Серед проблем педагога називають байдужість частини батьків, низький рівень їхньої культури; багатьох педагогів хвилюють питання відміни традиційного для них оцінювання, скасування домашнього завдання, велика наповнюваність учнів у класі, бюрократизм, недофінансування і матеріальне недозабезпечення закладів освіти; неоднозначно ставляться вчителі і до проведення занять в ігровій формі, вважають, що освітній процес учні сприйматимуть несерйозно через часте використання ігрових методик.

Отже, наведений приклад моніторингового дослідження показує, що освітяни загалом позитивно ставляться до впровадження змін у системі загальної середньої освіти, схвалюють принципи, ідеї, засади Нової української школи та називають головні проблеми, чинники, що заважають оновленню освіти і над вирішенням яких маємо працювати спільно.

Висновки і пропозиції. Таким чином, здійснивши аналіз моніторингу якості освіти в контек-

сті Нової української школи, ми дійшли певних висновків. Отримана інформація про стан освітньої системи загалом або її окремих складників дозволяє виявити проблеми, що виникли в процесі запровадження освітніх інновацій, з'ясувати тенденції розвитку освіти та спрогнозувати зміни, необхідні для перспективного функціонування освітньої системи. Результатом моніторингу якості освіти на рівні закладу загальної середньої освіти має бути наукове обґрунтування найбільш раціональних шляхів підвищення ефективності і результативності роботи шкільного колективу, свідоме формування власних пріоритетів у контексті національних і місцевих завдань, високий ступінь відповідальності та можливості автономії професійної діяльності, всебічний розвиток освітнього закладу.

Констатуємо, що в умовах оновлення національної системи освіти, розбудови Нової української школи феномен моніторингу якості освіти стає як ніколи актуальним саме як ефективний інструмент для супроводу освітньої реформи. Однак це питання залишається відкритим та потребує подальших досліджень.

Список використаної літератури:

1. Єльнікова Г. Моніторинг діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу. *Управління школою*. 2002. № 8. С. 21–25.
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 01.06.2021).
3. Звіт про результати першого циклу загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти» 2018 р. Частина I. Методологія та технологія / Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2018. 97 с. [349 с. із додатками]. URL: <https://testportal.gov.ua/zvity-dani-2/>
4. Цуруль О.А., Іваха Т.С. Готовність до моніторингу якості освіти як особистісна характеристика сучасного вчителя. *Моніторинг якості освіти: теорія та практика* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ : КМПУ імені Б. Грінченка, 2009. 196 с.

Shvydun V., Shvydun L. Monitoring the quality of education in the context of the New Ukrainian School

The authors try to investigate the phenomenon of monitoring as an information base for supporting the reform of the New Ukrainian School, to find out the potential and certain problems of modernization of the general secondary education system on the example of a specific monitoring study. Emphasis is placed on the fact that monitoring should become a tool for creating an information base, considered as a set of procedures for monitoring, evaluation, transformations of the managed object and directing these transformations to achieve the specified parameters of its development.

According to the authors, to solve serious problems in terms of monitoring research, it is advisable to: make the transition from monitoring models that provide only the study of the result and compare it with the results of other respondents; to increase the level of culture of monitoring research, academic integrity. And most importantly, monitoring studies should not be an end in themselves, they should be used by those to whom they concern.

A prominent place in the article is given to the role of the teacher in ensuring the educational process, because he is the main actor in the implementation of educational reforms. Based on research, it is concluded that the modernization of the general secondary education system requires renewal not only of the educational space or content of education, but first of all – the transformation of the role of the teacher.

Four levels of teacher readiness to monitor the quality of education are described: elementary, reproductive, productive and creative. The results of a survey of educators conducted by employees of the Dnipropetrovsk Regional Council's Dnipropetrovsk Regional Council's higher education institution as part of a regional monitoring study on teachers' attitudes to changes in the general secondary education system were analyzed.

It is stated that in the conditions of renewal of the national education system, development of the New Ukrainian school the phenomenon of monitoring the quality of education is more relevant than ever as a tool for accompanying educational reform.

The role and importance of monitoring the quality of education at the level of general secondary education are revealed: scientific substantiation of the most rational ways to increase the efficiency and effectiveness of school staff, conscious formation of own priorities in the context of national and local tasks, high responsibility and professional autonomy.

Key words: *monitoring, New Ukrainian school, reforming, general secondary education institution, teacher, national monitoring system.*